

Bitki çizimlerinin hazırlanma aşamaları

FATMA ŞEN

BİYOLOJİ bölümlerinde öğrencilere tanıtmak amacıyla canlıların basit çizimleri yaptırılır. Ben en çok böyle dersleri sevdim. Flora çalışmaları için açılacak kursa katılabileceğimi öğrenince daha çok şaşırıp mı yoksa sevdim mi bilemiyorum. Bu kadar kolay olacağını düşünmüyordum. Haklıymışım.

Resimli Türkiye Florası çalışmaları ile gördüm ki bilimsel bitki çizimi benim tahayyül edebileceğimden çok daha fazla disiplin isteyen, ince bir uğraş. Hepsinden önce Resimli Türkiye Florası için yaptığımız resimlerin göze hoş gelmesi yeterli değil. Bitkinin estetik anlayıştan uzaklaşmadan, bilimsel olarak doğru yansıtılması gerekiyor. Bu durum taksonomiye ait katı kuralların ressamlar açısından da bağlayıcı olduğu anlamına geliyor. Başlarda hayal gücüne pranga vurulmuş gibi hissederken yalnız olmadığımın eminim.

Hep en doğruya ulaşma çabası biraz korkutucu olsa da bilimsellik kaygısının sınırlarına alışmak çok kısa sürüyor. Ana disiplini kavradığımızda hayal gücümüze hareket alanı bulabiliyoruz.

Çalışmalarımızda bitki çizimlerinde canlı örneğe ulaşma fırsatı bulmak zor olduğu için, genellikle kurutulup herbaryumlarda saklanan örneklerden yararlanıyoruz. İlk karşılaştığımızda kâğıda yapıştırılmış bir tutam ot gibi görünen bu bitkiler mikroskopla, büyüteçle, hatta çıplak gözle incelendiğinde özünde ne kadar eşsiz oldukları ortaya çıkıyor. Anlıyoruz ki bir çiçeği kuruyken de sevebiliriz. Yakından bakıldığında bu kadar bambaşka görünen bitkileri çizmek de görüldüğünden çok farklı.

Resimli Türkiye Florası çalışmalarında asıl önceliğimiz bilimsel doğruluk. Bu yüzden çalıştığımız bütün örneklerin bilimsel bir dayanağı olmalı. Kuru bitkiden çalışıyorsak kesinlikle hangi herbaryum örneğini kullandığımızı net bir şekilde belirtmeliyiz. Canlı örnekten çalışıyorsak bitkinin, uygun şekilde kurutulup herbaryum materyali haline getirildiğinden emin olmalıyız. Çünkü bitkimizin hangi herbaryumda bulunduğu, herbaryum numarası gibi bilgiler çalışmalarımızın referansıdır.

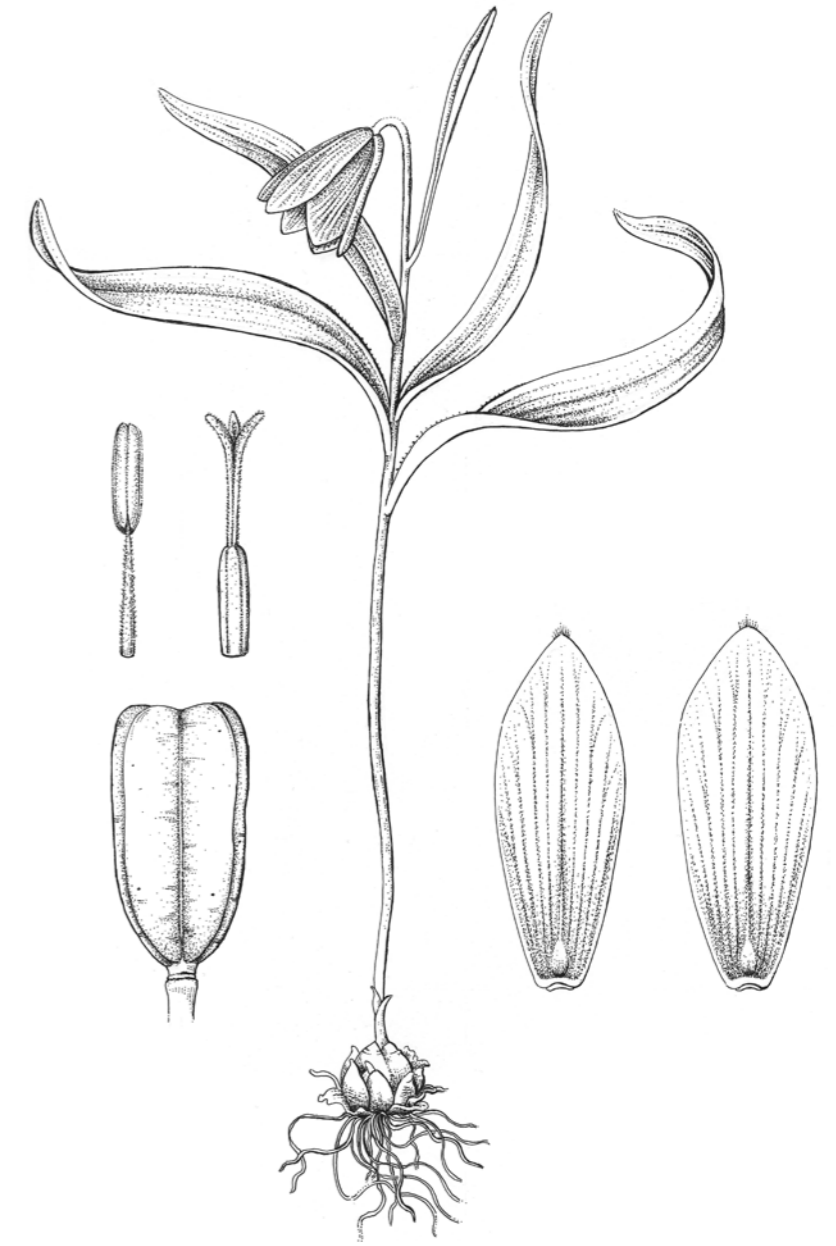
Bitki çizerken; hazırlık, eskiz

çalışması ve belirli bir kompozisyon çerçevesinde orijinal kâğıda (bristol) aktarma olmak üzere üç temel aşamayı takip ediyoruz:

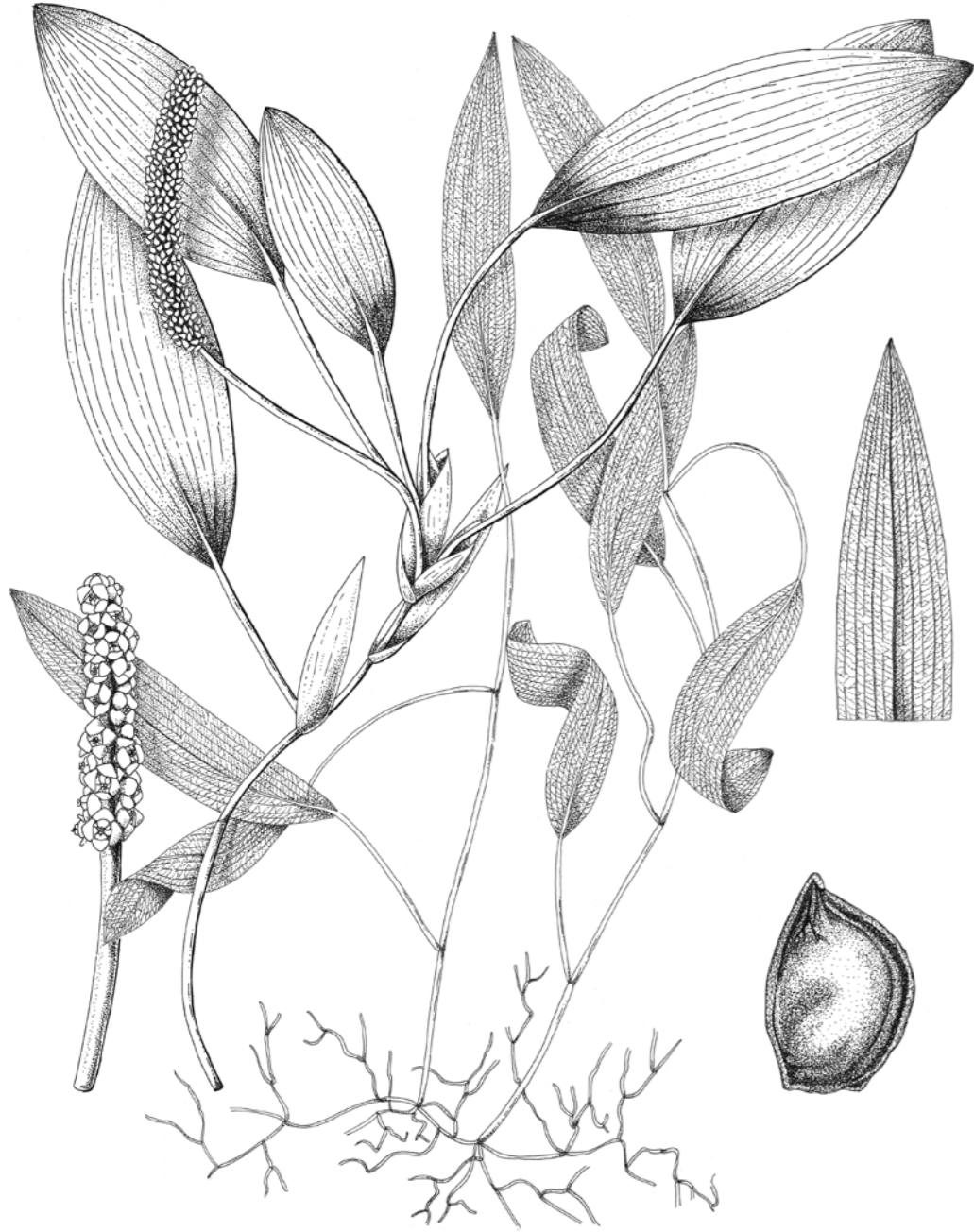
Hazırlık aşamasında tür yazarı ve bitki ressamı bir araya gelerek bitkinin türe ait özellikleri üzerinden çizilecek kısımları belirliyoruz. Bu çalışma sırasında türe ait olabildiğince fazla örnek incelemeye çalışıyoruz. Kururken karakteristik özelliklerini kaybetmiş ya da hiç gösterememiş bitkilerle çalışmak sağlıklı sonuca ulaşmamızı güçleştirir. Dolayısıyla incelediğimiz bitkiler arasından taksonomik açıdan ideal örneği seçiyor, çizimimizi bu

örnek üzerinden yapıyoruz. Bu açıdan bakıldığında proje kapsamında yapılmış bütün çizimler, tür yazarları ve çizerlerin ortak ürünüdür.

Ressam canlı olarak hiç görmediği bir bitkiyi çizmek durumunda kalabilir. Böyle zamanlarda herbaryum örneğini çok daha iyi incelemek gerekiyor. Fakat yalnızca bitkinin kurutulup, preslenmiş halini görmek elbette çizim için yeterli olmuyor. Çünkü bitki kuruyup iki boyutlu hale gelmiş olsa dahi doğal ortamdaki görüntüsünü yansıtmak hem bilimsel hem de estetik açıdan elzem. Bitkinin üç boyutlu halini öngörebilmek için doğal ortamda çekilmiş

Şükran Kırıcı / Mehtap Teksen *Fritillaria minima*.

Fatma Şen / Necati Bayındır
Potamogeton nodosus.

ğımız küçük yapılarda büyüteç ya da mikroskoptan yararlanabiliriz.

Küçük yapıların net olarak gösterilebilmesi için büyütülerek çizilmesi gerekiyor. Böyle durumlarda büyütme oranı olabildiğince paralel devam etmeli ki, okuyucunun zihninde yanlış bir izlenim uyandırmasın. Örneğin, meyvesini iki kat büyüterek çizdiğimiz kirazın, tohumunu beş kat çizmemiz oldukça yanıltıcı olur. Yapının büyütme oranı muhakkak yanına bar metodu ile çizimin çerçevesi dışına da ayrıca belirtilmelidir.

En az boyut bilgisi kadar önemli bir kriter de yapısal doğruluk! Gözümüze daha güzel görüldüğü için yapacağımız herhangi bir değişiklik doğada olmayan bir bitkiyi çizdiğimiz anlamına gelebilir. Çizime eklediğimiz kişisel yorumlar başka bir türe ait özellikleri yansıtabilir. Her iki durumda da çizimimiz bilimsel olmaktan çıkar. Yapılacak herhangi bir yanlışlığı önlemek için çizimin her aşamasında yazar tarafından kontrol edilmesi gerekir. Yazardan onay alındıktan sonra bir diğer aşamaya geçilir. Aynı şekilde genel görünüşün tamamlanması, kararlaştırılmış tüm yapılar çizildikten sonra uzman yazarın çizimin kontrolünü yapması önemlidir.

Resimli Türkiye Florası çalışmalarında suluboya ya da teknik çizim olmak üzere iki farklı yöntem kullanıyoruz. Her iki yöntemde de çizimler orijinal kâğıda aktarılırken dikkat edilmesi gereken birkaç husus bulunuyor. Örneğin; bitkilerin boyut ve yapıları oldukça farklılık gösterir. Bazı bitkilerin gövdeleri o kadar incedir ki, kopyalama sırasında kalemi tutma şeklimiz dahi görselin boyutunu değiştirebilir. Bu tür yanlışların önüne geçebilmek için bitkinin yapısal özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu aşamada çalışmalarımızı önce aydınlatıcı kâğıda, ardından uygun bir kompozisyonla bristol üzerine aktarıyoruz.

Proje kapsamında yapılan çalışmalarda özeldir tür düzeyinde, genelde ise tüm Resimli Türkiye Florası resimlerinde bir uyum yakalamaya çalışıyoruz.

ve uzman tarafından onaylanmış fotoğraflardan, bitkinin türe özgü yapı ve özelliklerini gösteren betimlerden, tür yazarının deneyim ve gözlemlerinden destek alıyoruz.

Bitki çizimi yoruma oldukça kapalı bir alan olsa da özellikle kuru bitkilerden çizim yaparken gördüğümüzü aktarmak verimli bir yol değil. Bu durumda bitkinin doğal sınırlarının dışına kesinlikle çıkmamak koşuluyla hayal gücümüze sığınıyoruz; bir nevi dar alanda kısa paslaşmalar.

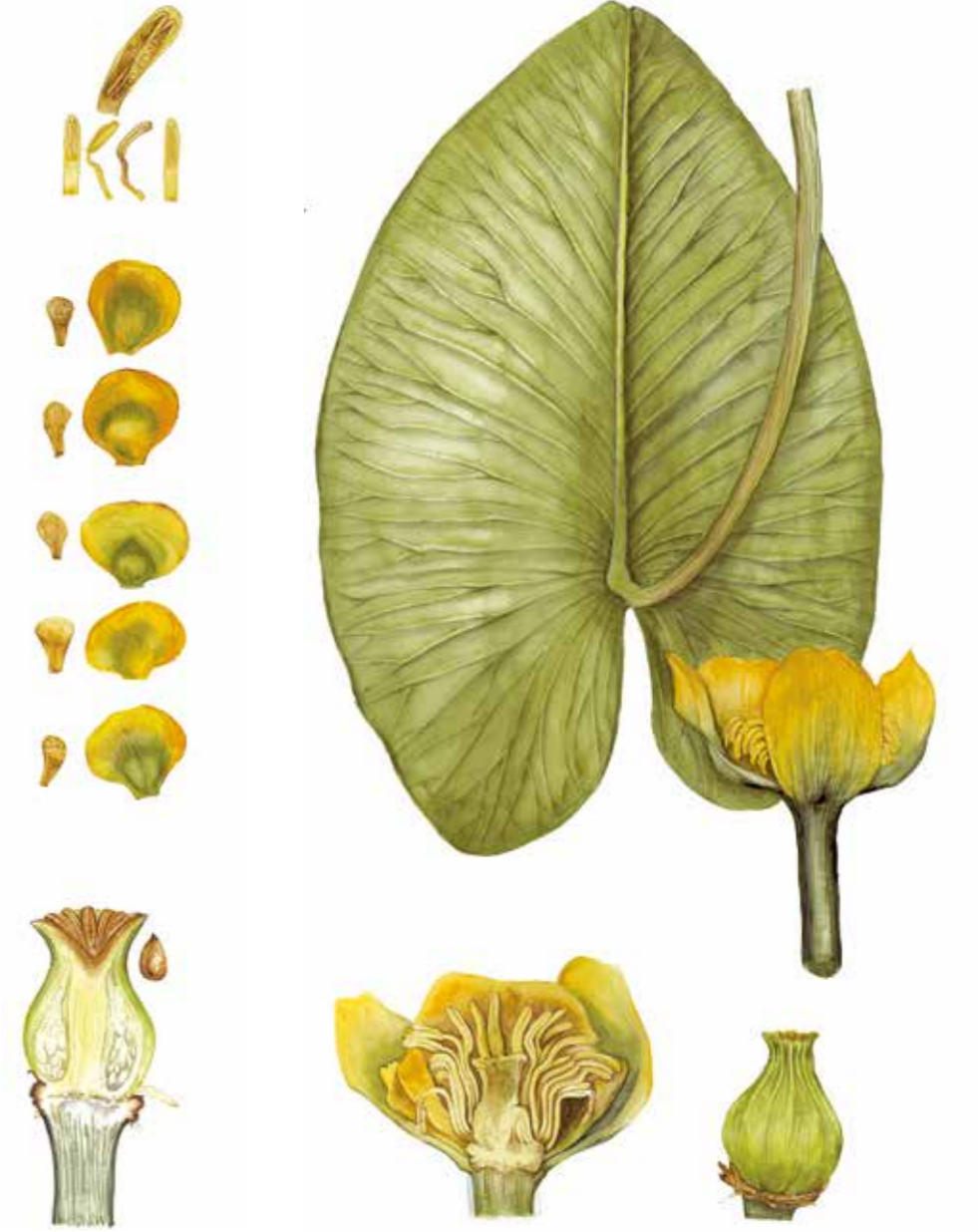
Sanatta hayal gücünün önemi yadsınamaz. Dolayısıyla ısrarla kişisel yorumlardan uzak kalınan bir alanda sanatsal iddiada bulunabilmek elbette zor. Fakat bilim ve sanat kısıtlılıklar-

dan aldığı ivmeyle yükseldiğine göre, bizler de her defasında bir yol bulmakla böbürlenebiliriz. Henüz kâğıt kaleme dokunmadan yapılan bütün çalışmaların altında biraz da bu neden var.

Bitkiyi kâğıda aktarırken önce genel görünüşü ana hatlarıyla çiziyoruz. Genel görünüşte ayrıntıya girmeden önce türe özgü; yaprak şekli, tohum, dişi ve erkek organ gibi yapıları çizmekte fayda var. Böylece algılayamadığımız ya da incelemeye girmeyen kısımlar genel görünüşte yanlış gösterilmemiş olur.

İnceleme sırasında basit aletler kullanıyoruz. Örneğin göz kararı ölçümler yapmak yerine cetvel, pergel gibi daha güvenilir araçlarla daha doğru veriler edinebilir, görmekte zorlandı-

Emal Kangal / Serdar Aslan
Nuphar lutea.

ruz. Kompozisyon hazırlarken kişisel yorumlarımız, sanat editörlerinin yorumları ve yakın türleri çalışan ressam arkadaşlarımızla iletişim halinde kalmak bizler için çok değerli.

Teknik kalem aşaması, uzun uğraşların ürünü net olarak gördüğümüz aşamadır. Tekrar tekrar kopyalanan, düzeltmeler yapılan çizgiler ressam için hala yenidir. Çalışma sürecinin tamamında eskiz kâğıdına aldığımız notlar ve karalamalardan arınan resim net çizgilerle ortaya ancak bu safhada çıkar.

Teknik kalem hatalara ya da çok fazla düzeltmeye uygun bir süreç değil. Dolayısıyla çalışmanın bu aşamasında özellikle sabır ve dikkat gerekiyor. Ne kadar profesyonel olursak olalım çalışmaya başlamadan önce her defasında ayrı bir kâğıtta kısa alıştırma yapmakta yarar var. Böylece kalemimizin doğru çalıştığından ve uygun çizgiye ulaştığımızdan emin olabiliriz. Teknik çizimde farklı renkleri kullanmadığımız için amaç duru ve anlaşılır bir çizim ortaya koymaktır. Boyut kazandırma-daki başarımız ise temelde gölgeleri ne kadar doğru kullandığımızla bağlıdır. Bununla birlikte boyutlandırma çalışmalarında sadece gölgelere sığınmamalı, bitkinin dokusunu ve yapısal özelliklerini de kullanmalıyız. Örneğin tüylü bir bitki çiziyorsak tüylerin uzanış yönü, yaprakların kıvrımı ya da varsa yüzeydeki kabarcıklar bize yardımcı olabilir.

Bir teknik çizimin tam olarak üç boyutlu yapıya ulaşabilmesi için siyah, beyaz ve aradaki birçok gri tonu aynı anda ve uygun miktarda içermesi gerekiyor. Bilimsel bitki çiziminde ise aydınlık ve yalın çizimler, okuyucunun yapıları daha iyi kavramasına olanak sağlıyor. Gereksiz karalamalardan kaçınarak, yalnızca çizgiler ve noktalarla yapılan gölgeler yerini aldığı anda, çizim de tamamlanmış oluyor.

Resimli Türkiye Florası'nda ortaya çıkan her bir çizim yalnızca ressamın değil, tür yazarı ve sanat editörleri başta olmak üzere her birimizin sabrının, sevgisinin sonucu ve göstergesidir.

İlk karşılaştığınızda kâğıda yapıştırılmış bir tutam ot gibi görünen bitkilerin, mikroskopla, büyüteçle hatta çıplak gözle incelendiğinde özünde ne kadar eşsiz oldukları ortaya çıkıyor.